

Alvdal kommune

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ

FORSLAG TIL PLANPROGRAM

04.02.2022

Dokumentinformasjon:

Tittel:	Forslag til planprogram for Kommunedelplan for kulturminne og kulturmiljø, Alvdal
Forfatter:	Feste NordØst as
Utgave/dato:	03.02.22
Oppdragsgiver:	Alvdal kommune
Kontaktperson:	Anette Friis Pedersen, Alvdal kommune
Arkivreferanse:	
Prosjektleder/kvalitetssikrer:	Anja Ø. Ryen/Gunnhild Ryen
Framsdebilde:	Bilder fra gjeldende kulturminneplan for Tynset og Alvdal: Fangstanlegg i Gravskaret, Husantunet, grunnmur til gruvestua i Baugberget og Steien hotell.

INNHOOLD

1.	Innledning	3
1.1.	Kulturminner og kulturmiljø	3
1.2.	Bakgrunn for planarbeidet	4
1.3.	Plantype.....	4
2.	Føringer.....	5
2.1.	Nasjonale føringer og lovgrunnlag	5
2.2.	Regionale mål og føringer.....	6
2.3.	Lokale mål og føringer	6
3.	Kulturminneplanens formål	7
4.	Forslag hovedstruktur	8
5.	Organisering, medvirkning og framdrift	10
5.1.	Medvirkning og samarbeid	10
5.2.	Organisering av arbeidet	10
5.3.	Framdrift	10

1. INNLEDNING

1.1. KULTURMINNER OG KULTURMILJØ

Kulturminner blir gjerne definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø. Kulturminner trenger imidlertid ikke å være fysiske spor. Steder som det knytter seg historiske hendinger, tro eller tradisjon til, er også kulturminner. Naturelementer med kulturhistorisk verdi, handverk, tradisjoner og hendelser utgjør, sammen med byggverk og gjenstander, vårt kollektive minne. De forteller om utviklinga vi og området vårt har gått gjennom fram til i dag. Kulturminnene representerer både miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier. Kulturminnene er en ressurs både for den enkeltes selvforståelse og trivsel, samt for samfunns- og næringsutvikling i regionen. De gir kunnskap, opplevelse og muligheter for bruk, og er også ressurser i verdiskaping og god samfunnsutvikling.

Gjennom historien har det vært mest vanlig å verne monument og praktbygninger. I dag blir det lagt mer vekt på å bevare kulturmiljø og kulturminner knyttet til vanlige menneskers liv og virke.

I hverdagen er vi kanskje ikke så oppmerksom på kulturminnene – og miljøene vi omgir oss med. Hvor viktig disse er for vår identitet og tilhørighet blir kanskje først synlig når de forsvinner eller endres. En kulturminneplan skal hjelpe oss med å identifisere de viktige identitetsskapende elementene i lokalsamfunnet.

Setergrenda Nausterdalen ved Savalen. Foto: Per Hvamstad

1.2. BAKGRUNN FOR PLANARBEIDET

Kulturminner, kulturmiljø og landskap er viktige fellesgoder. Som plan – og bygningsmyndighet forvalter kommunen store kulturhistoriske verdier. For å kunne forvalte denne kulturarven på en god måte, er det viktig at kommunene har oppdatert kunnskap og god oversikt over kulturminnene - og miljøene i kommunen.

Undervisning, formidling, folkehelse, næringsutvikling, arealplanlegging og forvaltning er områder hvor kunnskap om kulturminner er viktig. Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer (heretter kulturminneplan) er et godt verktøy for å sikre helhetlig og langsiktig forvaltning av kommunens kulturminner på tvers av sektorer. Kulturminneplanen er et aktuelt hjelpemiddel ikke bare innenfor plan og bygg, men landbruk, helse, skole, kultur etc. En slik plan vil kunne rette oppmerksomhet mot kulturminner, og bidra til økt kunnskap om dem.

Riksantikvaren bidrar med tilskudd til kommuner som utarbeider kulturminneplan.

Formålet med kulturminneplanen er å konkretisere kommunale, regionale og nasjonale mål for kulturminneforvaltninga:

«Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser og som grunnlag for opplevelse og videreutvikling av fysiske omgivelser. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelser.»

1.3. PLANTYPE

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø hjemles i plan- og bygningsloven. I henhold til § 11-1 kan det utarbeides kommunedelplaner for bestemte områder, tema eller virksomhetsområder. Kommunedelplan for kulturminner- og kulturmiljø er en tematisk kommunedelplan. Planen ivaretar kommunale, regionale og nasjonale interesser knyttet til forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer.

Ved utarbeidelse av kommunedelplaner gjelder de utredningskrav og prosessregler som er fastsatt i plan- og bygningsloven. I henhold til § 4-1 skal det utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister, deltagere, opplegget for medvirkning og behov for utredninger. Forslag til planprogram skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn, samtidig med varsel om oppstart og kunngjøring av planarbeidet.

Kommunedelplanen presenteres i en rapport som inkluderer tekst, temakart med stedsanvisninger, bilder og illustrasjoner. Det skal også produseres et juridisk plankart med hensynssoner med tilhørende bestemmelser og retningslinjer for utvalgte kulturminner. Dette kan innlemmes som del av kommuneplanens arealdel, eller vedtas som en selvstendig juridisk bindende kommunedelplan.

Planprogrammet danner rammen for det kommende planarbeidet, og legger grunnlaget for involvering på et tidlig stadium.

2. FØRINGER

2.1. NASJONALE FØRINGER OG LOVGRUNNLAG

- **Kulturminneloven (1978)**
- **Plan- og bygningsloven (2008)**
- **Verdsarvkonvensjonen, konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv (1972)**
- **Statlige planretningslinjer SPR, Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, bærekraftig areal- og samfunnsutvikling: Aktiv forvaltning av natur- og kulturminneverdier (2015)**
- Riksantikvaren sine veiledere «**Kulturminner i kommunen**» og «**Håndbok for lokal registrering**» (begge revidert 2013).
- I **Riksantikvaren sin strategi for arbeid med kulturarv i kommunene (2019-2022)** skriver Riksantikvar Hanne Geiran.

«Klimaendringene er vår tids største utfordring. Det er betydelige klimagevinster i gjenbruk av eksisterende bygninger og anlegg. Et hus som er bygget har allerede tatt klimabelastningen, og ny bruk av gamle bygninger bidrar til å redusere klimagassutslippene og gir mindre avfall. Bevisstgjøring av eiere og forvaltning når det gjelder bruk, gjenbruk og transformasjon av verneverdige bygninger i et klimaperspektiv, er stikkord i det grønne skiftet.»
- **St.melding nr. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold**

Kulturmiljø er et felles gode og en viktig samfunnsressurs som kan bidra til både miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Meldingen presenterer tre nye nasjonale mål i kulturmiljøpolitikken, med vekt på engasjement, bærekraft og mangfold. Med denne meldingen innfører regjeringa begrepet "kulturmiljø" som samlebetegnelse. Begrepet understreker betydningen av helhet og sammenheng, samtidig knyttes kulturminnevernet tydeligere til den øvrige klima- og miljøpolitikken. Meldingen beskriver status, utfordringer, hva som kan gjøres og tiltak i kulturmiljøpolitikken. Blant annet vil regjeringa utarbeide en ny kulturmiljølov og strukturere og samordne bevaringsarbeidet slik at de tre nasjonale målene nås.
- **Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste**

De nasjonale miljømålene på kulturminnefeltet slår fast at tapet av verneverdige kulturminne skal minimeres, jf. Miljømål 2.1.
- **Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging:**

Kommunene registrerer og verdsetter kulturminner og kulturmiljø som har lokal verdi og innarbeider disse i planer etter plan- og bygningsloven. Hensyn til tradisjonell bruk, kulturmiljø, estetikk, tilgjengelighet og universell utforming legges til grunn i planlegging av omgivelser og bosetning. Kulturminner og kulturmiljø blir aktivt tatt i bruk som ressurser i by- og tettstadsutviklinga.
- **Riksantikvarens prosjekt «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse» (KULA)**

Register over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse. KULA-registeret skal være et kunnskapsgrunnlag og forvaltningsverktøy for kommunene og andre myndigheter som påvirker og styrer utviklingen av landskap. Det vil klargjøre hvilke landskap det knytter seg nasjonale interesser til, hva som er verdiene og hvordan de bør ivaretas.

2.2. REGIONALE MÅL OG FØRINGER

Hedmark Fylkeskommune, fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer «Kulturminner for Hedmarks framtid» (gjeldende fra 2005). Visjonen er å gjøre Hedmarks fortid til en levende og meningsfylt del av fremtiden. Planen trekker opp mål og strategier for arbeidet med kulturminnevernet i Hedmark. Selv om Hedmark fra 01.01.2020 ble en del av Innlandet fylket, gjelder fremdeles fylkesdelplanen for det geografiske området gamle Hedmark.

«Framtidstro og optimisme skal prege hele Hedmark», regional planstrategi 2012-2015.

«Regional plan for Rondane – Sølnekletten. Planen skal sikre villreinens leveområder, og bidra til mer forutsigbarhet for næringsutvikling

2.3. LOKALE MÅL OG FØRINGER

Kommuneplan for Alvdal, Kommuneplanens samfunnsdel – Mot 2030

Kommuneplan for Alvdal 2008 – 2020 - Arealdel.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer, Alvdal og Tynset 2017-2021.

Gjeldende kulturminneplan danner grunnlaget for revideringen.

Kommunedelplan for Alvdal tettsted 2011 – 2020

Kommunedelplan for Savalen 2014 – 17 (2025). Felles plan om området rundt Savalen felles for Alvdal og Tynset kommuner.

Forskrift om fredning for Jutulhogget naturreservat Alvdal og Rendalen (FOR-1989-12-22-1392)

Jutulhogget er Nord-Europas nest største canyon, er resultatet av innlandsisens nedsmelting for rundt 10 000 år siden. Området ligger både innenfor Alvdal og Rendalen. Det skal utarbeides en forvaltningsplan for naturreservatet. I området finner vi enkelte automatisk fredete kulturminner, i tillegg knytter det seg historier og sagn til området.

En bygning kunne romme mange funksjoner på en gard: bolighus, sommerstue, eldhus, drengestue vedskjul og så videre.

Her et eksempel frå Stamoen.

Foto :Per Hvamstad.

3. KULTURMINNEPLANENS FORMÅL

Hovedformålet med en kulturminneplan er å øke kunnskapen om lokale kulturminner, og å gi et godt grunnlag for en helhetlig framtidig kulturminneforvaltning.

En kulturminneplan kan også være et godt redskap for å formidle verdien av kulturminner, og øke kunnskapen om vår historie og utvikling.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø for Alvdal har som mål å:

- Gjennomgå og omorganisere gjeldende kulturminneplan.
- Bidra til at kulturarven blir en ressurs for framtidig bruk og utvikling av landskap, arealer, bygninger og anlegg.
- Synliggjøre kulturarven som en ressurs innen reiseliv - og næringsutvikling.
- Øke bevisstheten om kulturminner – og miljøer som identitetsskapere.
- Bidra til å skape nysgjerrighet, og ønske om å lære mer om lokal kultur, historie og bygningsarv.
- Øke kunnskapen om hvordan lokale kulturminner og miljøer kan forvaltes, både av offentlige og private.
- Prioritere hvor man skal bruke ressurser på vern.

Med et pedagogisk opplegg er kulturminner attraktive mål i undervisning både i skole og barnehage. Det gir barn en større forståelse for historien de er en del av, og det gir økt kunnskap i lokalsamfunnet. Barn kan også være formidlere seg, og ta med seg familie og venner til steder de har besøkt med skolen. Kunnskap om – og kjennskap til kulturminnene øker interessen.

Alvdal Turforening har laget en kultursti ved Langodden. Stien følger et fangstanlegg for elg som består av 11 fangstgroper på en rekke mellom elva og Storfjellet. En av fangstgroperne er rekonstruert, og er en del av natur- og kulturstien ved Langodden. Foto: Per Hvamstad

4. FORSLAG HOVEDSTRUKTUR

Det er mange tema innen kulturminnevern som en kan trekke frem og belyse i en kulturminneplan. Det er imidlertid behov for å avgrense arbeidet og sette søkelys på enkelte tema. Ved en rullering av planen vil det være naturlig å trekke frem andre tema. For hvert av de ulike temaene er det særlig to prioriteringer som peker seg ut for å oppnå målet med planen; formidling og opplevelse av kulturminnene, og vern gjennom bruk.

Med bakgrunn i eksisterende plan for Alvdal og Tynset, og innspill til ønskede nye fokusområder, foreslår arbeidsgruppa følgende:

- **Arkeologiske kulturminner.** Utvalg 8-10 objekter. Basert på gjeldende plan. Evt. oppdatering iht. Askeladden. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.
- **Samiske kulturminner.** Utvalg 8-10 objekter. Baserer seg på eksisterende kunnskap. Omhandles i rapport og stedfestes i kart. Immateriell kulturarv omtales.
- **De reisende.** Basert på gjeldende plan. Omhandles i rapport og stedfestes i kart. Immaterielle kulturminner omtales.
- **Landbruk og utmarksnæring** (Jordbruk, setring, skog og utmark). Utvalg 8-10 objekter. Basert på gjeldende plan. Inkluderer i tillegg særlig søkelys på verdifulle seterlandskap. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.
- **Bebyggelse og bygningsmiljø.** Utvalg 8-10 objekter. Basert på gjeldende plan. I tillegg til et særlig søkelys på tettsteder. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.
- **Industrielle kulturminner.** Utvalg 8-10 objekter. Basert på gjeldende plan. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.

- **Kommunikasjon og samferdsel.** *Utvalg 8-10 objekter. Basert på gjeldende plan. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.*
- **Krig og forsvar.** *Basert på gjeldende plan. Omhandles i rapport og stedfestes i kart.*
- **Immaterielle kulturminner.** *Basert på gjeldende plan.*

5. ORGANISERING, MEDVIRKNING OG FRAMDRIFT

5.1. MEDVIRKNING OG SAMARBEID

Planarbeidet vil følge plan- og bygningslovens prosessregler som sikrer åpenhet og medvirkning i prosessen.

I arbeidet med kulturminneplan legges det opp til en god medvirkningsprosess der alle interesserte og berørte parter skal ha mulighet til å komme med innspill. Første mulighet til å komme med innspill til tema og innhold vil være ved varsel om oppstart av planarbeid, og høring av planprogrammet. Som del av planprosessen vil det også bli avholdt medvirkningsmøter. Når det foreligger et planforslag, vil også dette legges ut på høring, og det vil igjen være mulighet til å komme med innspill og meninger om forslaget.

Alvdal kommune har en rekke engasjerte lag- og foreninger og enkeltpersoner innenfor kulturminnefeltet. Underveis i prosessen kan det bli aktuelt å involvere disse særskilt i forbindelse med kunnskapsinnhenting og kvalitetssikring av informasjon om objekter. Dette vil kunne bidra til å øke engasjementet lokalt, og sikre en god lokal forankring.

5.2. ORGANISERING AV ARBEIDET

Prosjektansvarlig:	Anette Friis Pedersen, Kultursjef Alvdal kommune
Prosjektleder:	Anja Ø. Ryen, Feste Nordøst AS
Arbeidsgruppe:	Anette Friis Pedersen, (prosjektansvarlig og Kultursjef Alvdal kommune) Trine Økseter Knudsen (Planavdelingen, Alvdal og Tynset kommune) Marianne Totlund (Landbrukskontoret for Alvdal og Tynset kommune) Toril Eva Steien (Plan, byggesak og geodata Tynset og Alvdal) Anja Ø. Ryen (prosjektleder),
Politisk styringsgruppe:	Kommunestyret, Alvdal

5.3 FRAMDRIFT

I framdriftsplanen legges det opp til at kulturminneplanen skal være ferdig til oversendelse for førstegangsbehandling innen utgangen av 2022. Faser som statuskartlegging, strukturering, kunnskapsinnhenting, verdisetting og utvelgelse av kulturminner er overlappende, og går parallellt med utarbeidelse av rapport og andre plandokumenter.

Framdrift	Dato
Oppstartsmøte	Februar 2022
Utarbeidelse av planprogram	Februar 2022
Varsel om oppstart av planarbeid, planprogram legges ut på høring	Mars – april 2022
Merknadsbehandling og fastsetting av planprogram	April- mai 2022
Statuskartlegging, kunnskapsinnhenting og strukturering av materiale	April - oktober 2022
Verdisetting og utvelgelse av kulturminner, arbeid med handlingsplan	Mai – november 2022
Utarbeidelse av rapport og plandokumenter	Juni- november 2022
Ferdigstilling og oversendelse til førstegangsbehandling	November-desember 2022